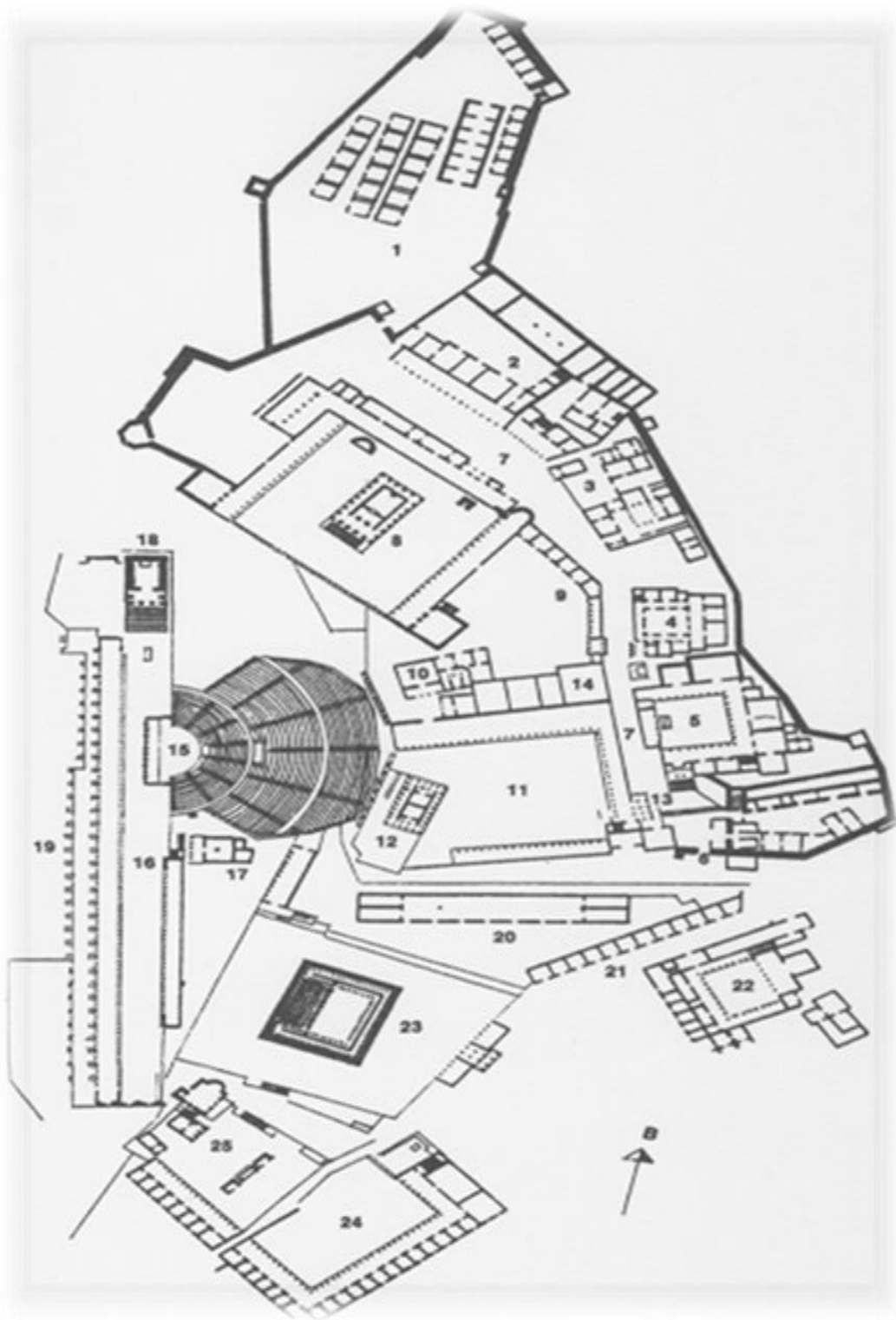

ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ

Περγαμος. Η λέξη *πέργαμον* ή *πέργαμος* είναι ελληνική και σημαίνει οχυρό. Πρωτοκατοικήθηκε από τους Ίωνες την 2η χιλιετία π.Χ. και στα τέλη του 3ου αιώνα π.Χ. αναδείχθηκε σε ένα από τα σημαντικότερα κέντρα του ελληνιστικού κόσμου.

ο βασιλιάς Λυσίμαχος, ένας από τους διαδόχους του Μεγάλου Αλεξάνδρου για να φυλάξει τον θησαυρό του ο οποίος ανερχόταν στα 9000 τάλαντα διάλεξε την περιοχή της Περγάμου. Τη φύλαξη και τη διαχείριση της τεράστιας αυτής περιουσίας ο Λυσίμαχος την ανέθεσε στον Φιλέταιρο που ήταν άνθρωπος της εμπιστοσύνης του. Μετά το θάνατο του Λυσίμαχου ο Φιλέταιρος αποφάσισε να χρησιμοποιήσει τον πλούτο του για να εδραιώσει την εξουσία του. Αρχικά φρόντισε να ενισχύσει την οχύρωση του Περγάμου και να κατασκευάσει νέα οικοδομήματα, όπως ένα ναό της θεάς Αθηνάς.

Ο Φιλέταιρος πέθανε το 263 π.Χ. και τον διαδέχθηκε ο ανιψιός του Ευμένης. Αυτός με τη σειρά του επεξέτεινε τα σύνορα το κράτος του και επιδίωξε την πνευματική ανάπτυξη του Περγάμου καλώντας φιλοσόφους από την Αθήνα.

Το πρώτο γεγονός που έφερε δόξα στους ηγεμόνες του Περγάμου και τους έκανε γνωστούς στον ελληνιστικό κόσμο ήταν η αναμέτρησή τους με τους Γαλάτες. Οι Γαλάτες κατοικούσαν στην κεντρική και τη δυτική Ευρώπη και τον 4ο αι π.Χ. εισέβαλλαν αρχικά στην Ιταλία και αργότερα στη Βαλκανική χερσόνησο. Το 279 π.Χ. οι Γαλάτες οργάνωσαν μια επιδρομή στη Μακεδονία, προχώρησαν ληστεύοντας και καταστρέφοντας την κεντρική Ελλάδα και έφτασαν ως τους Δελφούς. Συνέχισαν την πορεία τους προς τα ανατολικά και εγκαταστάθηκαν τελικά στα υψίπεδα της κεντρικής Μικράς Ασίας, στην περιοχή της Άγκυρας, που ονομάστηκε από τότε Γαλατία.

Μετά το θάνατο του Ευμένη το 241 π.Χ. ανέλαβε τη διακυβέρνηση ο Άτταλος. Αυτός αντιμετώπισε τους Γαλάτες σε δύο μάχες νικηφόρες. Μετά την επιτυχία αυτή ο Άτταλος πήρε τον τίτλο βασιλεύς και για το βασίλειο της Περγάμου ξεκινά μια λαμπρή περίοδος. Απόδειξη αυτής αποτελούν τα νέα οικοδομήματα και έργα τέχνης με τα οποία στολίζεται το Πέργαμον. Ανάμεσα σε αυτά ξεχωρίζει μια σειρά από μεγάλα συμπλέγματα χάλκινων αγαλμάτων που εικόνιζαν τους ηττημένους Γαλάτες.

Η δύναμη και ευημερία του βασιλείου του Περγάμου έφθασε στο απόγειό της στα χρόνια της βασιλείας του Ευμένη Β' (197-159 π.Χ.). Ο Ευμένης ισχυροποίησε τη θέση του στη Μικρά Ασία και επεξέτεινε την επιρροή του στην Ελλάδα. Κατά τη βασιλεία του Ευμένη, τα γεωγραφικά όρια του βασιλείου εκτείνονται από τη θάλασσα του Μαρμαρά ως τα όρη του Ταύρου, ενώ η Πέργαμος αναδεικνύεται σ' ένα λαμπρό πνευματικό και εμπορικό κέντρο – το μεγαλύτερο της ρωμαϊκής επαρχίας της Ασίας με 120.000 κατοίκους.

Η πόλη διακοσμείται με κτίρια και επιβλητικούς ναούς, όπως το τέμενος του Δία και οι στοές γύρω από τον ναό της Αθηνάς Νικηφόρου, ιδρύεται η περίφημη βιβλιοθήκη της Περγάμου και τελειοποιείται η περγαμηνή.

Η παρακμή της πόλης ξεκινά από τα μέσα του 2ου μ.Χ. αιώνα. Τότε η Πέργαμος καταλήφθηκε από τους Ρωμαίους και έγινε το μεγαλύτερο εμπορικό, πολιτικό και στρατιωτικό κέντρο των Ρωμαίων στην Ασία. Μετά την επανάσταση των Περγαμηνών κατά των Ρωμαίων το 88μΧ, η Πέργαμος απογυμνώθηκε από τα αξιολογότερα μνημεία τέχνης, τα οποία μεταφέρθηκαν στη Ρώμη.

Τον 7ο αιώνα έγινε βυζαντινή επαρχία και η εκκλησία της γίνεται έδρα Επισκοπής. Κατά την βυζαντινή εποχή η πόλη εξελίσσεται σ' ένα αξιόλογο πνευματικό κέντρο.

Στα 1401 καταστράφηκε εντελώς από τον Ταμερλάνο και έμεινε για έναν αιώνα έρημη και ακατοίκητη, μέχρι που στα 1450 οι Τούρκοι ξανάχτισαν την πόλη στους πρόποδες του λόφου.

Στις αρχές του 20ού αιώνα (1914) ο πληθυσμός της πόλης φτάνει τους 19.000 κατοίκους, εκ των οποίων οι 10.000 είναι Τούρκοι, οι 8.000 Έλληνες, οι 300 Αρμένιοι και οι 700 Εβραίοι.

Η Πέργαμος περνά οριστικά στους Τούρκους στις 22/8/1922 και όσοι από τους Έλληνες κατοίκους της καταφέρνουν να σωθούν, καταφεύγουν οριστικά στην Ελλάδα.

Ακρόπολη. Η πόλη του Περγάμου είναι χτισμένη σε ένα ύψωμα 335 μέτρων με απότομες πλαγιές. Τα κτήρια απλώνονται σε τέσσερις επάλληλες ζώνες. Στα χρόνια των Ατταλιδών η ακρόπολη του Περγάμου στολίστηκε με μνημειώδη οικοδομήματα. Τα σημαντικότερα από αυτά

είναι οι στοές γύρω από τον ναό της Αθηνάς και ο μεγάλος βωμός του Δία τα οποία χτίστηκαν από τον Ευμένη Β'. Η ακρόπολη της Περγάμου ανασκάφηκε από μια γερμανική αρχαιολογική αποστολή στα χρόνια 1878-1886 και τα αρχαιολογικά ευρήματα μεταφέρθηκαν στο Βερολίνο.

Την ανατολική πλευρά της Ακρόπολης καταλάμβαναν τα ανάκτορα των Ατταλιδών βασιλέων και κατοικίες των αξιωματούχων. Στο βορειότερο μέρος της ακρόπολης και στο δεύτερο επίπεδο ήταν ο Ναός του Τραϊανού και νότια ο ναός της Νικηφόρου Αθηνάς. Ανάμεσα στα δύο ιερά εκτείνονταν καταστήματα και οικίες ελληνιστικών χρόνων. Στα βορειοανατολικά υπήρχε η περίφημη βιβλιοθήκη.

Στο τρίτο επίπεδο και στα δυτικά βρισκόταν λαξευμένο το θέατρο και στα νότια δύο στοές με καταστήματα και το ηρώον. Σε αυτό το επίπεδο συναντάται και το σημαντικότερο μνημείο της Περγάμου ο μεγάλος βωμός του Διός από τον οποίο σώζονται μόνο τα θεμέλια.

Τέλος το τέταρτο επίπεδο καταλάμβανε η Κάτω Αγορά και το Γυμνάσιο της πόλης.

Ανάκτορα. (2,3,4) Στο ψηλότερο σημείο της ακρόπολης βρίσκονται τα βασιλικά ανάκτορα στη δεξιά πλευρά της ακρόπολης. Πρόκειται για ένα αρκετά περίπλοκο κτηριακό συγκρότημα διότι οι τρεις πρώτοι βασιλείς έχτισαν ο καθένας και ένα δικό παλάτι. Όλο το ανακτορικό συγκρότημα είναι τειχισμένο με ισχυρές οχυρώσεις. Για την κάλυψη των αναγκών του νερού είχαν εφοδιαστεί με πέντε δεξαμενές νερού. Μπροστά από την είσοδό του διακρίνει κανείς ένα ηρώο το οποίο ήταν αφιερωμένο στους νεκρούς βασιλείς. Εδώ , και συγκεκριμένα στο παλάτι του Φιλέταιρου στεγαζόταν και η φρουρά της ακρόπολης.

Το οπλοστάσιο. (1) Βρίσκεται στη βορειοδυτική άκρη της ακρόπολης και εδώ βρέθηκαν περίπου 900 λίθινα βλήματα για καταπέλτες.

Ναός Αθηνάς Νικηφόρου. (12) Βρίσκεται στη δεύτερη ζώνη της ακρόπολης και το πέρασμα από την πλατεία του ιερού οριοθετούσε το και πέρασμα στη ζώνη αυτή. Ο ναός της Αθηνάς Νικηφόρου είχε κατασκευαστεί από το Φιλέταιρο και υψώνεται στη δυτική άκρη της πλατείας. Πρόκειται για ναό Δωρικού ρυθμού, που ήταν χτισμένος πάνω σε ανάχωμα και διπλό κρηπίδωμα. Οι διαστάσεις ήταν 12,72x21,77. Ένα πολύ αξιόλογο σημείο που προβάλλει την αίγλη αυτού του ναού είναι οι

στοές του, οι οποίες οριοθετούν το ιερό της θεάς και περιβάλλουν την πλατεία γύρω από το ιερό. Οι στοές του ιερού χτίστηκαν από τον Ευμένη Β'. Είναι διώροφες με δωρικούς κίονες στο ισόγειο και ιωνικούς κίονες στον όροφο και τα θωρακεία ανάμεσα στους κίονες του επάνω ορόφου έχουν ανάγλυφες παραστάσεις με όπλα ελληνικά και γαλατικά. Τα όπλα είναι μια σαφής αναφορά στις νίκες του Αττάλου Α' και του Ευμένη Β'.

Βιβλιοθήκη. (14) Βρίσκεται στην ανατολική γωνία της Βόρειας Στοάς. Σύμφωνα με τις υπάρχουσες εκεί φυλάσσονταν περίπου 20.000 χειρόγραφα. Στη βιβλιοθήκη υπήρχε ένα αναγνωστήριο με διαστάσεις 15,35x13,53 μ. Επίσης υπήρχαν και τρία περιφερειακά δωμάτια, στα οποία φυλάσσονταν τα βιβλία. Ένα άγαλμα της θεάς Αθηνάς ύψους 3,50 μ. διακοσμούσε την μπροστινή πλευρά της βιβλιοθήκης του Περγάμου. Από κάποιους πιστεύεται πως όλοι οι τόμοι της Βιβλιοθήκης δωρήθηκαν από τον αυτοκράτορα Αντώνιο στην Κλεοπάτρα. Αυτό έγινε για να αποκατασταθεί, κατά ένα μέρος, στη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας το κατεστραμμένο υλικό από την πυρκαγιά του 47 πΧ.

Ναός του Τραϊανού. (8) Χτίστηκε το 2^ο αιώνα πΧ. Βρίσκεται στα βόρεια της πλατείας της Αθηνάς Νικηφόρου. Στις μέρες ζωής του ήταν ένας μεγαλόπρεπος ναός χτισμένος σύμφωνα με τις αρχές του κορινθιακού ρυθμού. Σήμερα έχει μερικώς αναστηλωθεί και δεσπόζει στο χώρο της ακρόπολης του Περγάμου.

Το θέατρο. (15) Βρίσκεται στην Τρίτη ζώνη της Ακρόπολης. Χωροταξικά είναι ακριβώς κάτω από το ναό της Αθηνάς. Πρόκειται για θέατρο του 3^{ου} αιώνα πΧ και η ιδιομορφία έγκειται στο ότι έχει τη μεγαλύτερη κλίση από όλα τα ελληνιστικά θέατρα. Αποτελείται από 80 κερκίδες που κατανέμονται σε 3 διαζώματα. Κοντά στην ορχήστρα υπήρχε βασιλικό θεωρείο από μάρμαρο και η χωρητικότητά του είναι 10.000 θεατές.

Ναός του Διονύσου. (18) Πρόκειται για ένα τετράστυλο ναό Ιωνικού ρυθμού που ήταν χτισμένος στο δυτικό άκρο της πλατείας της Νικηφόρου Αθηνάς.

Βωμός του Δία. (23) Είναι το σημαντικότερο μνημείο της τρίτης ζώνης. Το βωμό τον αφιέρωσε ο Ευμένης Β' για να μνημονεύσει τις νίκες του εναντίον των Γαλατών. Το μνημείο βρίσκεται σήμερα στο Μουσείο

Περγάμου στο Βερολίνο και το μόνο που έχει διασωθεί στη θέση του είναι ένα τμήμα του βάρθρου με πέντε σκαλοπάτια.

Πρόκειται για ένα μεγάλο ορθογώνιο μαρμάρινο κτίσμα σε σχήμα Π, με διαστάσεις 35,64 m x 33,4 m. Το τέμενος χτίστηκε στη μέση μιας ευρύχωρης πλατείας. Ο βωμός βρίσκεται στο εσωτερικό του τεμένους. Γύρω από το βωμό σχηματίζεται μια ανοιχτή περίστυλη αυλή την οποία περιτρέχει μια ιωνικού τύπου κιονοστοιχία. Ανάμεσα στους κίονες ήταν τοποθετημένα μαρμάρινα αγάλματα. Η είσοδος στην αυλή γίνεται από τα δυτικά και εκεί υπάρχει μια μνημειακή κλίμακα πλάτους 20 μέτρων πλαισιωμένη από δύο πτέρυγες. Η βάση του τεμένους καλύπτεται με μαρμάρινες πλάκες και κοσμείται με μια μοναδικού κάλλους ανάγλυφη ζωφόρος (έχει μήκος 133 m και ύψος 2,3 m) που αναπαριστά μια Γιγαντομαχία. Για να ολοκληρωθεί ο εκπληκτικός διάκοσμος του μνημείου εργάστηκαν 15 γλύπτες επί τριάντα χρόνια (180 π.Χ.- 150 π.Χ.). Στον εσωτερικό τοίχο της αυλής υπάρχει μια δεύτερη, μικρότερη μαρμάρινη ζωφόρος, στην οποία εικονίζεται ο μύθος του Τηλέφου, που όπως φαίνεται είχε ιδιαίτερη σημασία για τους Περγαμηνούς. Ο βωμός ήρθε στο φως κατά τις ανασκαφές της γερμανικής αρχαιολογικής αποστολής στην Πέργαμο (1878-1886). Σήμερα βρίσκεται αναστηλωμένος στο Μουσείο της Περγάμου στο Βερολίνο και εκτίθεται μαζί με πολλά άλλα αρχαιολογικά ευρήματα της περιοχής.

Ζωφόρος. Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο του τεμένους της Περγάμου είναι η μεγάλη ζωφόρος με τη Γιγαντομαχία που καταλαμβάνει περιμετρικά το μνημείο. Την ανατολική πλευρά του τεμένους διακοσμούν οι μορφές των Ολύμπιων θεών. Συγκεκριμένα εμφανίζονται ο Δίας, η Ήρα, η Αθηνά, ο Απόλλων και η Άρτεμις καθώς και ο Ηρακλής, ο μόνος ήρωας που συμμετείχε στη Γιγαντομαχία. Ο Δίας φαίνεται να μάχεται με τον γίγαντα Πορφυρίωνα και η Αθηνά, η οποία ήταν προστάτιδα της πόλης, με τον Αλκυονέα. Οι μορφές του Δία και της Αθηνάς ήταν οι πρώτες που αντίκριζε ο επισκέπτης περνώντας στην περίστυλη αυλή που περιέκλειε το Βωμό. Στην ίδια πλευρά, μάχονται ο Άρης, η Νίκη, η Ήρα, ο Ηρακλής, η Εκάτη, ο Απόλλωνας με την Άρτεμη και τη μητέρα τους Λητώ.

Στη νότια πλευρά του τεμένους εμφανίζεται η Κυβέλη και θεοί του ουρανού και του φωτός όπως ο Ήλιος, η Ηώ και η Σελήνη.

Στη βόρεια πλευρά του τεμένους ιστορούνται οι θεοί της νύχτας, οι Μοίρες, η Αφροδίτη με τον Έρωτα και η Διώνη. Εδώ συναντούμε τη μοναδική περίπτωση όπου ένας Γίγαντας νικά έναν θεό. Στη δυτική πλευρά της βόρειας πτέρυγας εικονίζονται θεότητες της θάλασσας όπως ο Τρίτων, η Αμφιτρίτη, ο Νηρέας και ο Ωκεανός. Στην ανατολική πλευρά της βόρειας πτέρυγας συναντούσε κανείς θεότητες της γης και της βλάστησης, με κυρίαρχο τον Διόνυσο με τη μητέρα του τη Σεμέλη.

Οι φιλοτεχνημένες μορφές της ζωφόρου παρουσιάζονται με έντονη κίνηση με πολύ έντονη πλαστικότητα στην απόδοση των γυμνών ανδρικών σωμάτων και πλούσιες, βαθιά χαραγμένες πτυχές στα ενδύματα των γυναικών.

Οι Γίγαντες παριστάνονται τερατόμορφοι και τα σκέλη τους καταλήγουν σε σώματα φιδιών. Στα πρόσωπα των γιγάντων αποτυπώνονται έκδηλα τα συναισθήματα του φόβου και του πόνου τον οποίο προκαλεί η ήττα από τους δυνατότερους θεούς. Η αναγνώριση των μορφών επιτυγχάνεται από την ύπαρξη επιγραφών που διασώζονται σε κάποιο βαθμό. Τα ονόματα των θεών ήταν γραμμένα στο γείσο επάνω από τη ζωφόρο, ενώ εκείνα των γιγάντων με μικρότερα γράμματα κάτω από τις μορφές

Το εσωτερικό του τεμένους το περιέτρεχε μια δεύτερη μικρότερη ζωφόρος που σαν θέμα της είχε τον μύθο του Τηλέφου. Ένα θέμα που αναφερόταν στη μυθική καταγωγή των Περγαμηνών από την Αρκαδία και αποδείκνυε ότι ήταν γνήσιοι Έλληνες. Το ύψος της ζωφόρου ήταν 1,58 m και το μήκος της 90 m και ήταν τοποθετημένη πίσω από μια κιονοστοιχία. Είναι μικρότερης καλλιτεχνικής αξίας, ορισμένα τμήματά της παρέμειναν ημιτελή και σίγουρα φιλοτεχνήθηκε μετά τη μεγάλη ζωφόρο.

Άνω Αγορά. (10) Βρίσκεται στα Νότια του βωμού του Δία. Απαρτιζόταν από δωρικού ρυθμού στοές και ήταν χτισμένη στην τέταρτη ζώνη της ακρόπολης. Μέσα από την αγορά αυτή περνούσε ο κύριος οδικός άξονας του Περγάμου. Στο δυτικό της άκρο βρισκόταν ο βωμός της αγοράς και ο ναός του Ερμή, ενώ κοντά ήταν χτισμένο και το ιερό της Δήμητρας, ένα από τα αφιερώματα του Φιλέταιρου.

Γυμνάσιο.(24) Βρίσκεται νοτιοδυτικά από το ιερό της Δήμητρας. Πρόκειται για ένα εντυπωσιακό κτήριο που έχτισε ο Ευμένης Β'. Αποτελείται από τρία επίπεδα , Άνω Γυμνάσιο, Μεσαίο και Κάτω Γυμνάσιο, τα οποία συνδέονταν μεταξύ τους με καμαροσκέπαστα κλιμακοστάσια και διαδρόμους. Το Άνω Γυμνάσιο προοριζόταν για τα παιδιά, το Μεσαίο Γυμνάσιο για τους εφήβους και το Κάτω Γυμνάσιο για τους νέους. Μέσα στο Γυμνάσιο υπήρχαν επιπλέον η λεγόμενη σκεπαστή αίθουσα του Ευστού, πολλά μικρά ιερά και ένα μικρό ωδείο. Τέλος γύρω από το Γυμνάσιο υπήρχαν λουτρά.

Κάτω Αγορά. (21) Το Πέργαμον διέθετε και τη λεγόμενη Κάτω αγορά που βρισκόταν στο χαμηλότερο επίπεδο της πόλης. Το δάπεδό της αγοράς ήταν πλακοστρωμένο και ήταν κλεισμένη γύρω -γύρω από δωρικές στοές στις οποίες στεγάζονταν μεγάλα μαγαζιά.

Επαύλεις. (9) Πολλές επαύλεις και πολυτελείς οικίες καταλαμβάνουν μια περιοχή νότια του Γυμνασίου. Ανήκουν στη Ρωμαϊκή περίοδο και διακοσμούνται από ψηφιδωτές παραστάσεις. Η πιο γνωστή από όλες είναι η Οικία του Αττάλου. Πρόκειται για το Ρωμαίο ύπατο Ατταλο Πατρικλιανό, που ανακαίνισε παλαιότερη έπαυλη του 2^{ου} αιώνα π.Χ.

Ναός Ήρας. (17) Στη Βόρεια πλευρά του Γυμνασίου ο Ατταλος Β' είχε χτίσει ένα ναό αφιερωμένο στην Ήρα Βασιλεία, Πρόκειται για ένα δωρικό πρόστυλο τετράστυλο ιερό.

Βουλευτήριο. Ήταν τοποθετημένο στη βορειοδυτική πλευρά του Γυμνασίου. Το βουλευτήριο ήταν χωρητικότητας 1.000 ατόμων.

Ηρώο. (22) Στη διαδρομή που συνέδεε την Άνω Αγορά με την Μέση πόλη, υπήρχαν σπίτια και εργαστήρια της Ελληνιστικής εποχής. Εκείνο όμως που ξεχωρίζει είναι το Ηρώο. Το συγκεκριμένο μνημείο το αφιέρωσαν κατά τον 1^ο αιώνα πΧ οι Περγαμηνοί στον επιφανή πολίτη τους Διόδωρο Πάσπαρο.

